

előnkbe tárja, hogy a 30 éve szervezett felsőnépiskola, ez a logikusan is betetőzőnek szervezett iskola, daczára, hogy eleinte a kormányok különös támogatásában részesült a polgáriskolákkal szemben, még se tudott nálunk lábrakapni, jóformán kiveszett iskolai organismusunkból annyira, hogy ma már tanügyi emberek előtt is föl kell azt fedezni. Megbuktatta és fölszívta őket magába épen a polgáriskola, a mely hazai talajunkban a hiányos művelés daczára is erőssé tudott fejlődni. És most ezen erőteljes alak helyébe akarják tenni a kiveszésnek indult alakot s még hozzá illogikus kiadásban, a helyett, hogy a művelés fölsímt hiányain javítva még erősebbé tegyék az életrevalót? Erre van szükségünk, ettől az eljárástól lehet biztos eredményt várni. Mi a máris dúsan gyümölcsöző polgáriskolát akarjuk még gazdagabban termővé tenni, nem pedig egy új csemete öntözgetésén kezdeni újra a dolgot.

KOVÁCS JÁNOS.

A MAGYAR ISKOLÁK JOGI HELYZETÉRŐL.

Tanügyi irodalmunk elég sok irányban működik, de az egészben alig található olyan tanulmány, mely az iskoláknak az államban elfoglalt jogi helyzetének kérdésével foglalkoznék, mintha e kérdés semmiféle jelentőséggel, vagy legalább is gyakorlati értékkel nem birna. Pedig a dolog nem egészen van így.

Az egész feltűnő hallgatásnak az oka, úgy gondolom, egy magában véve igaz és helyes tételnek félremagyarázása. E tétel az, hogy a tanításra hivatottak között, a tanítás alkalmával, a politikai meggyőződésnek, a politikai kérdések megvitatásának, hallgatnia kell. Ámde ez a tétel a napi politikára vonatkozik, de nem vonatkozhatik a szó valódi értelmében vett politikára: az államjogtanra. Ennek a közoktatásügy rendezése ép úgy feladata, mint pl. az igazságügyi kérdések megoldása, azért is e kérdéssel való foglalkozás nem hogy nem tartoznék a tanárokhra, hanem egyenesen kötelességökké válik.

Elvégre is a jog nem egyéb, mint a társas együttlét feltételeinek az összesége, állandó külső rendje az emberek társaságának, a mely nélkül társas együttlét a szellemileg és testileg oly különböző emberek között nem volna lehetséges. Már most, ha egy emberi társaság államot akar, a melynek kétségkívül az egyesek anyagi és erkölcsi jóllétének előmozdítása, gyarapítása a célja, akkor ennek az államnak állandó külső rendjét: jogát épen azok az egyesek vannak hivatva megszabni, a

kik azt alkotják. A jog szabályozásának ki kell terjednie minden életviszonyra, de az egyesek nem ismerhetnek minden oly viszonyt, melyet a jogi szabályozás körébe be kell vonniok. Beáll tehát annak a szükségessége, hogy ki-ki ismeretköre szerint járuljon hozzá a helyes államrend megalkotásához. Nem a jogász privilegiuma a törvények alkotása, hanem az állam minden egyes polgáráé. Az iskolák jogára, a tanügyi törvényhozásra gyakoroljanak döntő befolyást azok, a kik az iskolát, a tanügyet legjobban ismerik.

Ezzel a talán kissé messze menő okoskodással csak azt akarom bizonyítani, hogy a tanügy emberei teljes jogosultsággal tehetik megbeszélésük tárgyává az iskolák jogi helyzetét az állammal és az állampolgárokkal szemben.

Sajnos azonban, hogy sem az oktatásügy szervezetét illető nagyszámú rendeletek között, sem pedig törvényhozásunkban e kérdés tekintetében intézkedést nem találunk. Épen azért annyira actualis ez a kérdés ma is, mint volt 1868 előtt, midőn a törvényhozási munkálatok a mai rendszer megteremtésére megindultak.

Ha az állami élet egy organumának államjogi helyzetét meg akarjuk állapítani, a hatóság fogalmából kell kiindulnunk. Az állam, a maga törvényhozó, végrehajtó és birói hatalmát, melyeket az államfelség fogalmából kiindulva, felségjogoknak is szokás nevezni, hatóságok útján gyakorolja. A hatóságok összefüggő láncolata képezi az állam látható szerveit, a melyekkel akar és cselekszik. Az állami rend, a szervek egyöntetű működése érdekében a hatóságok egymás alá vannak rendelve, s mindenek felett áll egy legfelsőbb hatóság, alkotmányos monarchiában a nemzet képviselote és az uralkodó. Ezek együttesen legfőbb gyakorlóí az állam hatalmának, a felségjogoknak.

Végig tekintve a hatóságok hosszú láncolatán, előadásom tárgyát illetőleg önkénytelenül felmerül az a kérdés: benne van-e az iskola e láncolatban, röviden hatóság-e az iskola.

Vizsgálódásunk tárgyává tevén e kérdést, a felelet megalkotása előtt is, úgy találjuk, hogy az állam törvényeket hoz az iskoláról s azokat az iskolával magával hajtatja végre, e közben tehát az iskola ép oly functionáriusává, ép oly hatóságává válik az államnak, mint akár egy törvényszék, vagy közigazgatási hatóság. A gyakorlati életben tehát az iskola mindenütt mint hatóság jelenik meg.

Ezek szerint az általános érvényű elvek fejtegetéséből, működése által s a magyar államjog szempontjából is az iskolát hatóságnak kell tekintenünk. Ily irányu fejlődésének áttekinthetése céljából nem lesz felesleges, ha egy pillantást vetünk hazánk tanügyi törvényhozásának fejlődésére és annak jelenlegi állapotára.

A legelső magyar iskolák, melyeknek egykori létezését positiv ada-

tokkal bizonyítja a történelem, az Árpádok korának fái iskolái. Szervezetükről, berendezésükről nem sokat tudunk, de az bizonyos, hogy e legrégibb iskolákban papok tanítottak. Az egyházi rend kiváltságait bizonyosan élvezték ezek az iskolák tanítói is. De alig hihető, hogy egyébként állami szabályozás tárgyát képezték volna ezen iskolák, vagy tanítóik jogi helyzete. Adtak-e királyaink ez iskoláknak oly kiváltságokat, melyekkel azok hatósági jelleget nyertek volna, erre a kérdésre nem felelhetünk. Az világos, hogy ebben az időben az iskolába járásra nem volt kötelezve senki; — az iskolák felállítására állami intézkedés nem történt iskolai képzéshez semmiféle állás kötve nem volt. Hisz századok múltán is akárhány olyan nádora volt Magyarországnak, a ki írni sem tudott. A magyar állam fejlődésének ezen kezdetleges korszakában tehát nincs bizonyítékunk, hogy az iskola hatóság lett volna.

A helyzet a középkoron át, sőt jóval azon innen is alig változott. A későbbi kolostori káptalani iskolákkal, melyek körülbelül a mai középiskoláknak felelnek meg, szintén nem sokat törődött az állam. A főiskolákról sem mondhatunk egyebet. Az Árpádok korában alapított veszprémi főiskola, később a pécsi egyetem, szintén nem bírtak államilag alkotott, vagy legalább is jóváhagyott szervezettel — tanulási rendszerük sem állott állami felügyelet alatt. I. Mátyásról azt jegyezte fel a történelem, hogy óriási méretű főiskola felállítását tervezte Budán. Az építtetni szándékolt egyetem 40,000 tanuló részére lett volna állítólag berendezve, tehát olyan nagyszabású főiskolának tervezték, a milyenre példát még napjainkban sem tudunk. A dolog azonban kissé valószínűtlenül hangzik. A terv sikere esetén ez lett volna az első állami intézkedés az oktatásügy terén, de mint tudjuk az egyetem-colossus eszméje nem valósult meg s az oktatás maradt továbbra is az egyház kezében.

A reformatió hatalmas lendületet adott az oktatás ügyének; — az új protestans egyházközségekkel együtt iskolák létesültek, melyek azonban inkább az új egyháznak állottak szolgálatában, mint az államnak. Közoktatásügyről a szó mai értelmében azért e korban sem lehetett szó.

Mai budapesti tudományegyetemünk elődje, a Pázmány alapította. nagyszombati egyetem sem állami intézmény — a tanítással nem végez közfunctiót, — az állam nem foly be tanítási rendjébe s a törvényhozás nem vesz tudomást létezéséről. Hogy azonban idők folytán az egyetemi oktatás egyre nagyobb jelentőséget nyer, bizonyosság reá a honoratior osztály fejlődése. Ez a társadalmi osztály, mely csaknem a nemesség előjogait élvezi, a diplomás emberek osztálya. Bírakat, orvosokat, tudósokat foglalnak egybe, egy csaknem különálló renddé, a honoratior elnevezés alatt, kik valamennyien a főiskolákon nyerték kiképzésüket és diplomáikat, melyek részükre kiváltságos előjogokat biztosítanak. Az egyetem,

mely az állam által elismert és bizonyos jogokkal kapcsolatba hozott bizonyítványokat, diplomákat állít ki, nem felekezeti, vagy magánintézmény többé, hanem közfunctiót teljesítő részese az államhatalomnak, tehát hatóság. Így, egy intézmény, mely végérvényesen határoz oly okiratok kiadása, vagy ki nem adása fölött, melyek birtokosaik részére közjogi jogosítványokat biztosítanak, minden kétséget kizárólag közjogi intézmény, legyenek bár annak közegei papok, vagy szoros értelemben vett közhivatalalt nem viselő magán személyek.

Az első adat tehát oktatásügyünk történetében, melylyel az iskola hatósági jellegét bizonyíthatjuk: a honoratior osztály keletkezése és állami elismerése.

Mária Terézia uralkodása idején történik meg a nagy fordulat, mely az oktatásügyet kifejezetten is állami ügygé teszi. Az 1777-ben kiadott Ratio Educationis először rendezi államilag a tanügyet.

Mária Terézia rendelete az összes iskolaügy feletti legfelsőbb felügyeletet a koronára ruházza; a Budán és Zágrábban felállított tanulmányi bizottságokban, a kilencz tankerület élére állított kir. főigazgatókban és szakértő felügyelőkben iskolai hatóságokat teremtett.

1777-ben vált Magyarország oktatásügye közoktatásügyggyé. Mária Terézia Ratio Educationisa mint királyi rendelet nem volt ugyan alkotmányunk értelmében törvényes rendelet, de magára vonta a törvényhozás figyelmét is, a mely ez időtől foglalkozni kezd az oktatásügygyel.

Formailag és törvényesen az 1790/91. évi XXVI. t.-cz. szabályozza először az állami felügyeletet, 5. §-ában kimondván, hogy az iskolák felállításához előzetes királyi jóváhagyás szükséges.

Hogy e korban az iskola már mint hatóság szerepel, nem is szükséges további rendelkezésekre hivatkoznom, elegendő erre nézve az egyetem pallosjogát említenem, jogát a tanítók és tanulók felett. Ily óriási kényszerítő hatalma valóban csak oly hatóságnak lehet, mely a szó teljes értelmében közege az állam végrehajtó hatalmának.

Ezentúl a közoktatásügy állandó gondoskodását képezi az államnak. II. József intézkedései e téren közismeretűek. Uralkodása alatt az iskolába járás kötelezővé lesz.

Későbbi intézkedések az 1806-iki második Ratio, az 1827-iki országgyűlés tanügyi törvényei, az 1848-iki XX. t.-cz. 3. és 4. §§, az 1850. évi szomorú emlékü «Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen». Mindezek jó részben ma már csak történelmileg bírnak fontossággal, de mégis tanúsítják, hogy az államhatalom birtokosai törvényeket is (ha néha törvénytelenül is) hoztak az iskoláról s az iskolával hajtották végre azokat (vagy legalább megkíséreltek végrehajtatni).

E történelmi múlt viszonyainak vázolója után áttérek a ma fennálló helyzet rövid ismertetésére.

Ha eltekintünk az egyes hitfelekezeti iskoláknak, az illető egyházak szervezeti szabályaiban foglalt rendezéseitől, a ma fennálló tanügyi rendszer megteremtése az 1868. évi 38. t.-cikkkel veszi kezdetét. E törvényczikk 1. §-ában kimondja az általános tankötelezettséget; 14., 16. és 23. §-ában rendeli, hogy minden népoktatási tanintézet, tehát a hitfelekezeti iskolák is az állam felügyelete alatt állanak; intézkedik a népiskolai hatóságokról, a melyek jogait és kötelességeit meghatározza.

Szembetűnő azonban, hogy a törvény a népiskolai hatóságok között az iskola igazgatóját és tanító testületét nem említi, sem arról nem intézkedik, hogy az iskola maga egészében hatóságnak tekintendő-e vagy nem. Ez utóbbi egyébként — mint később látni fogjuk — közös hiánya minden tanügyi törvényünknek és szabályzatunknak, az egyetemi szabályzatok kivételével.

Nincsenek meghatározva továbbá e törvényben az igazgató és tanítók jogai és kötelességei sem. Csupán a 138. § tartalmaz e tekintetben egy negatív intézkedést, a mikor kimondja, hogy a tanítók hivatalukból «csupán súlyos hanyagság, erkölcsi kihágás vagy polgári bűntény miatt mozdíthatók el».

Az 1868-iki törvénynek az iskolai hatóságokról szóló fejezetét módosította az 1876. évi 28. t.-cz. «a népiskolai hatóságokról». E törvény mint népiskolai hatóságot felsorolja a V. és K.-miniszteriumot, törvényhatóságot, a közigazgatási bizottságot, a tanfelügyelőt, az iskolaszéket és a népnevelési bizottságot, megállapítja mindezek jogait és kötelességeit, de az iskoláról ez is hallgat.

Az említett törvények végrehajtása tárgyában a Vall. és Közokt. miniszter 1876. szeptember 2-án utasításokat adott, a melyekben már körvonalozva van az igazgató és a tanítók joga és kötelessége. Szól a tanítók, a tantestület, az igazgató fegyelmi jogáról a tanulók felett; valamint az igazgató fegyelmi jogáról a tantestület tagjai felett. Az utasítás kifejezéseiből már nyilvánvaló az iskola hatósági jellege.

Az 1883. évi XXX. t.-cz. rendelkezései már világosabbak. E törvény II. fejezetében szól a középiskolák igazgatásáról és felügyeletéről. Kimondja, hogy minden középiskola közvetlen az igazgató vezetése alatt áll és hogy az igazgató az iskolára vonatkozó törvények és rendeletek végrehajtója, a tanári testület elnöke, képviselője a tanintézetnek a hatóságok, gyámok s általában a közönség irányában — a tanintézet irodai ügyeinek vezetője, a tanintézet tudományos és fegyelmi állapotának ellenőrzője és arról első sorban felelős és hogy az igazgatók állami tisztviselőknak tekintendők; végre, hogy az igazgatót «kisebb» fegyelmi jogkör illeti.

Ez említett törvény megállapítja úgy a tanulók, mint a tanárookra

vonatkozó fegyelmi eljárás módját és eseteit, meghagyja a hitfelekezetek és szerzetesrendek iskoláit a főpapok és a rend fegyelmi hatósága alatt. Megtartja azonban az állam felügyeleti jogát, mert elrendeli, hogy a fegyelmi szabályzatok a V. és K. miniszterhez tudomásvétel végett felterjesztendők s minden elmozdítást kimondó fegyelmi ítélet közzététele és szigorú megtartása iránt a miniszter intézkedik.

Rendeli még azt is, hogy a törvényhatóságok és egyesek vagy társulatok iskolái fegyelmi szempontból az állami iskolák fegyelmi szabályai alá esnek.

Az 1890 június 30-iki középiskolai rendtartás szól a tanári kar fegyelmi jogáról, közelebről megállapítja a tanárok és az igazgató teendőit és ellenőrzési jogokat biztosít azoknak a tanulók szüleivel és gyámjaival szemben is.

Egyes szakiskolák szervezeti szabályaiban még határozottabban nyilvánul az iskola hatósági jellege. Így pl. a budapesti állami ipariskola 1891. évi szervezetében az iskola személyzetének jogairól és kötelességéről szólva, valóságos közhivatali szolgálati pragmatikát tartalmaz. Többek közt 32 §-ban felsorolja a tanártestület jogait, ezek közt a fegyelmi bíráskodás jogát is említi.

Főiskolai oktatásunk nem törvényekben, hanem a törvények felhatalmazása alapján kibocsátott rendeletekben van szabályozva. A budapesti egyetemről szóló 1848. évi 19. t.-cz. és a kolozsvári egyetemről szóló 1872. évi 19. t.-cz. az egyedüli törvény a főiskolai oktatásról s ezekben ki van ugyan mondva a főelv: a tanszabadság elve, de e törvények sem tanulmányi, sem fegyelmi tekintetben részletes intézkedéseket nem tartalmaznak. Irányadó tehát első sorban a budapesti egyetem tanulmányi és fegyelmi szabályzata, mely az 1872. évi 19. t.-cz. rendelkezésénél fogva a kolozsvári egyetemre is érvényes s a melynek nyomán készült a műegyetem szabályzata is.

E szabályzat VI. fejezete szól «az egyetemi fegyelem»-ről. Meghatározza «az egyetemi hatóságokat illető fegyelmi hatalmat». S hogy «az egyetemi hallgatók polgári viszonyaikban, valamint közfenyítés alá tartozó cselekvényeikre nézve a köztörvények és hatóságoknak; egyetemi magaviseletükre nézve pedig az egyetemi rendeleteknek és fegyelmi szabályoknak, valamint az egyetemi hatóságoknak vannak alárendelve. Végre, hogy «az egyetemi polgárok a fennálló egyetemi szabályoknak, vagy az egyetemi hatóságok e célra kibocsátott külön rendeleteinek megtartására kötelezvék.»

«Ha valamely egyetemi hallgatót a fennálló köztörvények áthágása miatt más, mint az egyetemi hatóság vizsgálat alá von; erről az egyetemi tanács értesítendő.»

«Az egyetem rektora, a prorektor, a kari dékánok vagy az általuk

e végett megbízott tanárok az egyetemi polgárok gyűlésein megjelenhetnek, őket meginthatik és a gyűlés feloszlását elrendelhetik». Más, mint az egyetem tanárai és hallgatói ily gyűléseken részt nem vehetnek.

«Az egyetemi egyesületek az egyetemi hatóságok felügyelete alatt állanak.

«A fegyelmi büntető hatalmat nagyobb vétségeknél az egyetemi tanács gyakorolja.»

A m. kir. József műegyetem szervezeti szabályzata, és a «jogtanodák új szervezéséről» szóló 1874. évi szabályzat, valamint a szakfőiskolák szabályzata hasonló intézkedéseket tartalmaznak.

Ezek azok a kiválogatott adatok, melyeket az iskola jogi helyzetének megvilágítására felhozni szükségesnek tartottam.

Az előadottakból a következő tanulságokra jutunk :

1. Az oktatásügy Magyarországon 1777 óta állami szabályozás alatt áll.

2. Minden létező és jövőben felállítandó tanintézet felett az állam kormányát illeti meg a főfelügyeleti jog.

3. Minden magyar polgár köteles gyermekét vagy gyámoltját, a mennyiben annak neveléséről magánúton nem gondoskodik, nyilvános iskolába járatni. Az e végre szükséges iskolákat — ha azok a hitfelekezetek, vagy egyesek által felállítva nincsenek — a községek tartoznak felállítani, esetleg létesíti azokat maga az állam.

4. Az iskolák tanítási rendje, tananyaga, a tanítók és tanárok kötelességei és jogai, az ezeknek sanctióját képező fegyelmi intézkedések az állam által megállapított, vagy legalább is jóváhagyott szabályzatokba vannak foglalva. Az iskolák tehát, illetve azok tantestületei a tanítással államilag szabályozott functiót, közfunctiót végeznek, melynek törvényszerű teljesítéseért legfelsőbb fokon mindenkor az állam kormánynak felelősek.

5. A tételes tanügyi törvények és rendeletek — az egyetemi szabályzatok kivételével — az iskolát hatóságnak, a tanárokat és tanítókat hatósági közegeknek nem nevezik s mint ilyeneknek jogkörét nem szabályozzák, de fegyelmi, vagyis kényszerítő hatalmat adnak minden iskolának és a tantestület minden tagjának a tanulók felett. E fegyelmi hatalom kifejezetten és legmarkánsabbul az egyetemi szabályzatokban van körülírva, a minek magyarázata abban keresendő, hogy az egyetemek tanulói felnőtt emberek, kikkel szemben a fegyelmi intézkedések és a fegyelmi hatóságok jogkörének tételes szabályozása feltétlenül szükséges volt, és mindenesetre nagyobb gyakorlati jelentőségű, mint az alsóbb tanintézetek gyermektanulóival szemben.

Mindezek folytán az iskolát joggal nevezhetjük hatóságnak s az iskolák tanító személyzetét hatósági közegeknek.

Ezek előre bocsátása után még vizsgáljuk meg, hogy valamely intézmény jogi helyzetére mennyiben gyakorol befolyást az a körülmény, hogy az illető intézmény hatóság-e vagy nem?

Az államnak érdekében van a maga hatóságainak akadálytalan és sikeres működését biztosítani.

Hogy a hatóságok működését az egyesek ellenszegülése meg ne akadályozhassa; e célból maga az állam külön törvényes intézkedésekkel védi a hatóságokat és azok közegeit az egyesekkel szemben. E törvényes védelem, mely természetesen a büntető törvénykönyvben jut kifejezésre, a hatóságoknak bizonyos kiváltságos jogi helyzetet ad, melyben az oly intézmények, melyek nem hatóságok, nem részesülnek. Valamely intézménynek hatósági jellege tehát annak jogi helyzetére lényeges befolyással van.

Az iskolának azonban, mely — mint kimutattam — szintén hatóság, ez a kiváltságos jogi helyzete, fennálló törvényeink szerint nincs meg. Az iskolát és annak közegeit nem védik büntető törvényeink az egyesekkel szemben úgy, mint védik a többi hatóságokat. Sőt bármennyire különösnek látszik is ez az állítás, az iskola, mint ilyen, védteleből áll az egyesek törvényellenes és büntetendő cselekményeivel szemben, mint bármely magánember legutolsó szalmafedelű viskója.

Büntető törvényünk súlyos büntetésekkel sujtja azokat, a kik a hatóságokat, vagy azok közegeit, elkezdve az országgyűlésen le a mezei csőszig és vasuti bakterig, hivatásuk szabad gyakorlatában erőszakkal, vagy veszélyes fenyegetéssel akadályozzák, avagy tetteleg bántalmazzák. A törvény a hatóságok fogalmát azonban meg nem határozza s e tekintetben csupán a következő intézkedést tartalmazza: «ezen elnevezés alatt «hatóság» a közigazgatási, bírói és katonai hatóságok — közigazgatási hatóság elnevezése alatt pedig a bíróságok kivételével minden állami törvényhatósági és községi hatóság értendő. (Btk. 164. §.) Utóbb még hozzá teszi a törvény, hogy nyilvánosan felállított katonai és polgári őrök, a vasutak és távirtdák felügyelő és kezelő személyzete, a rendőrségi személyek, ide számítva a csőszök, az erdő-, a folyam-, a gátőrök, vadászati felügyelők szintén hatósági közegeknek tekintetnek. E szövegezésből kitűnik — s állandó bírói gyakorlatunk is arról tanusködik, hogy a büntető törvény az iskolákat és azok tanító személyzetét nem tekinti hatóságoknak és hivatásuknak szabad gyakorlatában az erőszak ellen nem védi.

Másrészt az iskola abban a büntetőjogi védelemben sem részesül, mint a magánemberek lakása. Az ide vonatkozó szakasza a büntető törvénynek így szól: «Ha valamely csoport azon célból, hogy személyeken, vagy dolgokon erőszakot kövessen el, valakinek lakába, üzleti helyiségébe vagy bekerített birtokába betör: a csoportnak minden egyes tagja a ma-

gánosok elleni erőszak büntette miatt két évig terjedhető börtönre büntetendő (Btk. 175. §.). Ugyan e büntetéssel, illetőleg bizonyos esetekben három évig terjedhető börtönnel büntetettik az, a ki másnak a lakásába, üzlethelyiségébe az ott lakó, vagy a lakással rendelkező beleegyezése nélkül — habár nem is személyeken vagy dolgokon elkövetendő erőszak szándékából — de jogtalanul, erőszakkal, fenyegetéssel vagy hamis kulcsok használatával behatol (Btk. 330. §.).

Ugy de az iskola nem magánlak, sem üzlethelyiség vagy valamely magánember birtokában levő bekerített hely, azért az imént említett büntetések az iskolába jogtalanul behatolókat nem érik.

És a magyar kir. Curia csakugyan egy előfordult esetben felmentett egy vádlottat — a ki az iskola tanítóját fia megbüntetése miatt kérdőre vonta s az iskolában a tanító kiutasítása ellenére benmaradt, ott az előadást megakadályozta — azzal a megokolással, hogy az iskola nem magánlak. (Meg van ez írva a Büntető jog tára IV. kötet 221. lapján.)

Az iskola tehát nem részesül sem a magánember házáét, sem pedig a hatóságot megillető büntetőjogi védelemben.

Hogy ez mily hátrányára van a közoktatásügynek, néhány példával, valóban megtörtént esettel, megkísérlem bizonyítani.

1894-ben egy községi elemi iskolában az épen vallástant tanító káplán egy fiu gyermeket megfenyített rendetlenkedéseért. A fiu hirtelen felugrott és sírva haza szaladt, otthon anyjának azt hazudta, hogy őt és más gyermekeket is a káplán nagyon megvert. A sváb asszony (Soroksár lakosai svábok) felbujtogatta a szomszédban lakó asszonyokat is és többed magával berontott az iskola tantermébe és gorombán kérdőre vonta az előadást tartó róm. kath. lelkészt. A pap szelíd szavakkal felvilágosította őt arról, hogy miért büntette meg a fiát s felszólította az asszonyokat, hogy a tanteremből távozzanak és ne akadályozzák az előadást. Erre az asszonyok neki estek a hitoktatónak és ütlegelni kezdték, reprodukálhatlan szitkozódások kíséretében. A pap csak védekezett és ki akart menekülni a tereméből, de időközben az asszonyok nagy lármája becsődítette a járókelőket, azok is behatoltak az iskolába s csakhamar segítettek az asszonyoknak munkájukban; ostornyekekkel, botokkal rohantak a védtelen emberre s annyira megverték, hogy a szegény fiatal pap eszméletlenül maradt a terem padlózatán fetrengve. Megtörtént ez a szánandó eset az iskolában a tanulók szeme láttára.

No és a magyar büntető törvénynek nem volt rá szakasza, a melylyel ebben az esetben az iskolának és a közhivatali jelleggel bíró tanítónak elégtételt lehetett volna szolgáltatni. Hatóság elleni erőszak nem történt, mert a törvény nem ismeri hatósági személynek a hitoktatót, magánlak megsértését sem követte el senki, mert az iskola nem magánlak. A pap — az ő személyét illetőleg — kapott ugyan némi elégtételt, a

mennyiben a jelen voltak közül azokat, a kikre a tettességet rá lehetett bizonyítani, egy-két heti fogházra ítélték súlyos testi sértés és szabadság megsértésének vétsége czímén. Ennyi volt az egész. Holott a magánlak megsértéséért ugyanily körülmények között három évig terjedhető börtön, a hatóság elleni erőszak büntetteért öt évig terjedhető fegyház lett volna a büntetés.

De már most tegyük fel azt az esetet, hogy egy ugyanilyen csoport behatol az iskola tantermébe és ott az előadást megakadályozza, ezen kívül azonban semmi más törvényellenes cselekményt el nem követ. Ez esetben senki a csoport tagjai közül nem volna semmiféle büntetés alá vonható, mert hisz az iskola büntetőjogilag sem nem hatóság, sem nem magánlak. Ily módon rendszeresen meg lehetne akadályozni, teljesen büntetlenül bármely tanintézet előadásait.

Lám, mily szerencsések vagyunk, hogy ez a pompás eszköz derék nemzetiségi agitátorainknak eszébe nem jutott a gyűlölt magyar iskolák ellen. A teljes tanszabadság elvére alapított egyetemeken mily könnyen lehetne néhány jó torkú rendkívüli hallgatónak, ki csak e czélra iratkozniék be, mert a fegyelmi szabályoktól nincs mit félnie — a büntető törvényektől meg — mint kimutattam — épen nincs, az egyetemi előadásokat megzavarni.

Szolgálhatok egy példával a budapesti kir. magyar tudomány egyeteméről is. 1889-ben történt, midőn az egyetemi fiatalság az új véd-erőtörvény híressé vált 25. §-a ellen tüntetett. Egy egyetemi tanárt, ki egyszersmind országgyűlési képviselő is volt, a 25. § megszavazása miatt, a szavazást követő napon óriási számú hallgatóság várta a teremben, hol a tanár előadást lett volna tartandó. Mikor a tanár belépett, orkászzerű üvöltés hangzott fel: «Le a hazaárulóval! Halál a hazaárulóra!» A hallgatóság kirohant a padokból, a menekülni igyekező tanár előtt az ajtót elzárta, botokkal fenyegette, szidalmazta, sőt egyik közülük tetteleg is bántalmazta. Csakis a rector megjelenése vetett véget a kínos jelenetnek, mely könnyen végzetesé válhatott volna. Teljes ornatusában lépett be a rector, követve két pedellustól, kik az egyetem jelvényeit vitték. Az ifjúság tiszteletteljesen utat nyitott a rectornak, a ki azután lehetővé tette, hogy a rectorral együtt a súlyosan insultált tanár is eltávozhattott.

És e dolognak semmiféle folytatása sem volt s büntetőjogilag nem is lehetett volna egyéb czímen, mint becsületsértés és személyes szabadság megsértésének czímén. Pedig hogy ez utóbbi mennyire nem elégséges ily cselekmény megtorlására, azt legvilágosabban azzal a példával bizonyíthatom, a mit különben szintén a curiai döntvények hiteles gyűjteményében olvastam, hogy a Curia személyes szabadság megsértésében mondott vétkesnek egy fiatal embert, a ki a bálteremben egy leányt ülőhelyéről néhány perczig felkelni nem engedett.

Elég talán a legutóbbi idők eseményeire hivatkoznom, midőn azt állítom, hogy hasonló természetű erőszakoskodások az egyetemi ifjuság részéről közvetlen hatóságnak, az előadó tanárral szemben nem is ritkák, a fegyelmi szabályok védelme előfordulható esetekben elégtelen lehet s büntető védelemre van szükség.

Vagy hová forduljon méltó elégtételért egy iparos-tanoncz iskolának tanára, a kit egy 18—20 éves iparosinas tetteleg bántalmaz? Azt hiszem, tiltakozik ellene mindenkinek jogérzete, hogy itt egyszerűen becsületsértésről lehessen csak szó!

Befejezésül még egy példát. A törvény a bármiféle hatóság előtt tett eskü megszegését bünteti. «Büntető vagy fegyelmi eljárást von maga után minden oly eljárás, melylyel valaki esküjét megszegi, legyen az honpolgári, hivatali, vagy oltár előtt letett eskü.» Csak annak az eskünek nincs semmiféle sanctiója, melyet a magyar egyetemek doctorainak kell tenniök. Megnevezhetném a budapesti egyetem egy doctorát, a ki még hozzá magyarországi ösztöndíjjal nyerte kiképeztetését s megesküdött, hogy szóval és tettel királya és hazája érdekeit fogja szolgálni és a ki jelenleg, mint bukaresti egyetemi tanár, tagja az ellenünk, hazánk ellen lázító, az egész világ színe előtt Magyarországot piszkoló oláh culturligának. Nincs semmiféle szabályunk, törvényünk, melynek alapján az esküszegővel szemben eljárhatnánk, őt legalább a mi egyetemünk doctori címétől megfoszthatnók. Vagy hol van megírva, hogy mi történjék azzal, a ki a kolozsvári egyetem előtt letett esküje ellenére más egyetemen ugyanazon doctori címet ugyanabból a tudományszakból megszerzi?

Ez is annak a téves felfogásnak következménye, mely az iskoláktól a hatóságok kiváltságos jogi helyzetét megtagadja.

A felhozottakkal elég szembetűnően kimutattam az iskola jogi helyzetének visszáságát. Tényleg az iskola hatóság és jogrendszerünkben még sem foglalja el a hatóságokat megillető helyet. Ezen a fonák helyzeten a büntető törvénykönyv novelláris módosítása utján lehetne segíteni.

A büntető jogászoknak az a hangoztatni szokott ellenvetése, hogy az iskola nem bír kényszerítő hatalommal s így nincs szüksége büntetőjogi védelemre, a melyben a kényszerítő hatalommal bíró hatóságok részesülnek, nem jöhet figyelembe; mert először is a saját tanulói felett az iskolának igenis van kényszerítő hatalma, hisz büntetésekkel sujtathatja, még be is zárthatja, tehát ha rövid időre is, de személyes szabadságuktól megfoszthatja őket; másodszor épen az a körülmény, hogy az iskola kényszerítő hatalma csekély és csak saját tanulóira terjed ki, teszi szükségessé az iskola hatályosabb büntetőjogi védelmét.

S ha a törvényhozás a büntető törvénykönyv módosítása utján

minden tekintetben egyenlővé teszi az iskola jogi helyzetét a többi hatóságokéval, ezzel csak használni fog a magyar közoktatás ügyének, emelni fogja tekintélyét az iskolának és a tanároknak. SZÉCHY ÁKOS.

AZ IFJÚSÁGI KÖNYVTÁRAK KEZELÉSÉRŐL.

Hogy a serdülő gyermeket és ifjúságot fejlődéséhez mért s lelkének egészséges fejlesztésére alkalmas olvasmánynyal lássuk el, ez a középiskolai ifjúsági könyvtáraknak a célja. — Találja meg bennök a gyermek azokat a *léleknevesítő* és *mulattató* olvasmányokat, melyek felüdítsék a tanulástól fáradt lelkét; kellemesen elszórakoztassák s kipihentessék a feszült figyelmet kívánó iskolai munkától elcsigázott idegeit. Találjon végül bennük érdekesen *oktató* olvasmányokat is.

Ha meggondoljuk az ifjúsági könyvtárnak ezt a nemes hivatását, helyesnek kell tartanunk, hogy minden tanulóra nézve kötelező annak használata s lelkiismeretes, buzgó tanárember sohasem fog irtózni attól a munkától, hogy mint egyik vagy másik osztálynak a könyvtárosa, bíbelődjék a könyvosztással, könyvek rendben tartásával s mindenek előtt új könyveknek a beszerzésével. Hiszen ezzel egy egész nemzedék lelki épületéhez illesztheti oda a «fő szegletköveket». Ez pedig csak elég nemes munka!

Épen azért nagy gyönyörűséggel olvastam a Magyar Pædagogia-ban *Szitnyai Elek* fejtegetéseit, melyekben lélektani belátással, a gyermeki lélek, a gyermeki természet iránt való őszinte érdeklődéssel ismertette, hogy milyen szellemi táplálékot óhajt a gyermek fejlődésének különböző fokain.

Ő foglalkozott e könyvtáraknak a szellemével s használásukra nézve is tett érdekes megjegyzéseket; engedje meg a szíves olvasó, hogy én magára a könyvtárnak a *kezelésére* vonatkozólag említsek vázlatosan egy pár gondolatot, tehát inkább külsőségekkel foglalkozzam!

Olyan dolgok ezek, melyeket bizonyára mindenki ismer s fel kell tennem, hogy mindenki helyesel is, ha igazán szereti tanítványait s pusztá robotmunkának, közönséges kenyérkeresetnek nem tekinti ezt a mi hivatásunkat.

A rendtartás szerint hazánkban minden középiskolájában kell lenni ifjúsági könyvtárnak s a józan ész követelése, hogy minden osztálynak külön kell kezelni a könyvtárát, legfeljebb a VII. és VIII. osztályét lehet együtt, mert ezeknek az osztályoknak a tanulói sem a tanultság, sem egyéb irányú lelki fejlettség tekintetében nem olyan elütők egymás-